

Nr 1025

Av herr **Åkerlund**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga m. m.

Sedan ett antal år har frågan om den internationella likviditeten varit föremål för stor och växande uppmärksamhet. Sålunda har det internationella betalningssystemets funktion och behovet av internationell likviditet utretts av särskilda utredningsmän, vilka arbetat under förutsättning av oförändrat guldpris om 35 dollar per ounce (= 31,1 g). Ett härigenom framkommet förslag om inrättande av ett system med speciella dragningsrätter (SDR) i Internationella valutafonden (IMF) är nu genom Kungl. Maj:ts proposition nr 150 förelagt riksdagen för godkännande.

Det nuvarande internationella betalningssystemet är i grunden parivärdesystem baserat på guld, d. v. s. med i stort sett fasta valutakurser i anslutning till en guldparitet (= viktmängd guld). I andra hand är de i betalningssystemet ingående eller därtill anslutna (Schweiz) valutorna formellt och reellt ställda i relation till den amerikanska dollarn och i vissa fall reellt (sterlingområdet) till det brittiska pundet (= reservvalutor). Den amerikanska dollarn är genom det till 35 dollar per ounce fixerade guldpriset knuten till guldet med en guldparitet av 0.888.671 g myntguld (= 900/1000 fint guld).

Den internationella likviditeten, d. v. s. mängden av de för slutgiltig betalning i internationella sammanhang tillgängliga medlen, sammanfaller med de monetära guldförråden och tillväxer med nyförvärven till dessa från marknaden inklusive nyproduktionen av guld. Som internationellt likvida medel har emellertid i nuvarande internationella betalningssystem förutom guldet väsentligen tjänstgjort reservvalutorna samt av Internationella valutafonden meddelade valutakrediter. Följaktligen har reservvalutorna m. m. inräknats i den internationella likviditeten, något som möjliggjorts av sedvänjan att räkna dollar och pund som valutatillgångar utanför reservvalutaländerna men icke räkna dessa utestående dollar och pund som valutaskulder i USA och Storbritannien. Den internationella likviditeten har alltså kunnat tillväxa med de av främst de amerikanska och brittiska betalningsunderskotten föranledda dollar- och pundskulderna till andra länder. Mot såväl bruket att bruttoberäkna likviditeten som mot den

ohämmade valutaskuldsättningen har starka invändningar rests. Kritik har riktats mot dels det internationella betalningssystemets funktionssätt, dels mot nämnda betalningsunderskott.

Sedan några år har världens monetära guldförråd upphört att växa och på sistone t. o. m. något avtappats. Därtill har en omfördelning av guldförråden ägt rum med betydande förluster för Storbritannien och i ett andra led för USA, med andra ord de bägge reservvalutaländerna. Till följd härav har pundet devalverats och från mars månad i år guldbetalningarna mot dollar inställts av det amerikanska centralbankssystemet.

Sammantaget betyder detta att den internationella likviditeten i dess guldform gått ned samtidigt som densamma i dess skenbara form röner aktivt motstånd på grund av sin karaktär av mer eller mindre automatiskt framtingad upplåning från reservvalutaländernas sida hos andra länder. En eftersträvad begränsning härav genom reducering av de amerikanska och brittiska betalningsunderskotten anses i propositionen också få till följd förminskad tillväxt av den internationella likviditeten.

De farhågor som hyses på vissa håll utomlands ävensom av föredragande departementschefen för att det ekonomiska framåtskridandet skulle under nu redovisade betingelser hämmas av brist på valutatillgångar har lett till tanken att på Internationella valutafonden i ökad grad överflytta uppgiften att anskaffa s. k. reservtillgångar för länder i behov därav. Den beredskapsplan som utarbetats härför och som riksdagen föreslås godkänna innebär uppläggning i valutafonden av ett nytt konto för s. k. speciella dragningsrätter. För den närmare utformningen av systemet har redogjorts i propositionen, vartill här må hänvisas.

Departementschefen har emellertid hävdats att SDR inte blott är "en ny form för internationell valutakredit" utan därtill "en reservtillgång" som "fördelas utan omedelbar motprestation". I sistnämnda hänseende skulle den vara "ett instrument för att skapa valutareserver planmässigt" och därmed ge ny internationell likviditet samt "medverka till att tona ned guldets roll i betalningssystemet". Mot uppfattningen att SDR skall anses vara annat än en kreditform har Frankrike riktat kritik.

Om det som en illustration till en början antas att SDR verkligen är en kreditform fordras uppenbarligen som ett första villkor att ett land begagnar sin speciella dragningsrätt eller alternativt ökar sitt innehav av SDR för att en ökning av den internationella likviditeten skall kunna komma till stånd. Härigenom blir landet låntagare och måste axiomatiskt ha en långivare i något annat land eller alternativt självt vara långivare och ha en låntagare. Den största summa som vid något tillfälle skulle kunna vara utlånad skulle därigenom komma att uppgå till ungefär halva den

totala tilldelningen av SDR. Departementschefen har som exempel anfört samlade SDR av 2 000 miljoner dollar per år, varvid en femårig basperiod förutsattes. Den totala upplåningen respektive utlåningen skulle därmed icke kunna överstiga drygt 1 000 miljoner dollar per år. Reglerna om genomsnittlig användning och återuppbyggnad (reconstitution) under femårsperioden skulle innebära att låntagarna tillsammans inte skulle kunna låna mer än 70 procent av sina tilldelade SDR och långivarna inte vara skyldiga utan särskilt medgivande att låna ut mer än dubbla summan av sina SDR. Den största upplåning som låntagarna skulle kunna uppnå och den största utlåning som skulle kunna utvinnas av långivarna skulle erhållas när låntagarna håller ca 74 % av kvoterna i fonden och långivarna ca 26 %.

Under förutsättning av 10 000 ($5 \times 2\,000$) miljoner dollars tilldelning av SDR skulle vid första basperiodens slut ställningen mellan låntagare och långivare vara följande (milj. dollar).

	Ursprunglig tilldelning av SDR	Fondkvot i %	Överförda SDR	Innehav av SDR vid per:s slut
Låntagare	7 400	74	-5 200 (= .70 %)	2 200
Långivare	2 600	26	+5 200 (= 200 %)	7 800
	<u>10 000</u>	<u>100</u>	<u>=</u>	<u>10 000</u>

Drygt hälften av de under femårsperioden tilldelade SDR skulle alltså upplånas respektive lånas ut.

Som en annan illustration har medlemmarna av valutafonden nedan indelats i en godtyckligt vald låntagargrupp innefattande bl. a. reservvalutaländerna och en långivargrupp, varav den senare måste hålla ca 26 % av de totala kvoterna i fonden för att största möjliga utlåning av drygt 1 000 miljoner dollar skall kunna uppnås vid årliga SDR av 2 000 miljoner dollar.

	<i>Låntagare</i>	
	Kvot i %	Årlig upplåning milj. dollar
USA	24,34	340,8
Storbritannien	11,51	161,1
Indien	3,53	50,0
Övriga ca 100 medl.	34,65	486,9
	<u>74,03</u>	<u>1 038,8</u>

	Långgivare		
	Kvot i %		Årlig utlåning milj. dollar
EEC	17,93		717,2
	%	Milj. dollar	
Därav Frankrike	4,65	186,0	
Västtyskland	5,70	228,0	
Italien	2,94	117,6	
Belgien	2,00	80,0	
Holland	2,46	98,4	
Canada	3,52		140,8
Japan	3,45		138,0
Sverige	1,07		42,8
	<hr/>		
	25,97		1 038,8

Av de exempel som här givits för att illustrera SDR-systemets verkningssätt torde framgå att det är en mindre väsentlig fråga om SDR skall — såsom här gjorts — betraktas som en ny form av valutakredit eller inte. Alternativet skulle nämligen vara att betrakta SDR som en gåva utan motprestation och orden låntagare och långgivare utbytas mot gävtogare och gävogivare. Att det i såväl kreditfallet som gävofallet är fråga om villkorlighet framgår dock av att återbetalningsskyldighet inträder vid en ev. likvidation av SDR-systemet. Väsentligt är däremot, att det måste finnas antingen långgivare eller gävogivare som motparter till låntagare och gävtogare och då de förstnämnda icke är stadgemässigt utsedda torde de sträva efter att undgå att spela roll av givare. Lyckas de därutinnan, blir det icke heller på så sätt något tillskott till den internationella likviditeten och heller inga planmässigt skapade valutareserver.

För ett presumtivt låne- alternativt gävogivande land ter sig situationen så, att rättigheten att erhålla lån (gåva) utgör 70 % av dragningsrätten medan skyldigheten att låna ut (ge gåva) är 200 % av densamma. Rätten att få är med andra ord 35 % av skyldigheten att ge. I Sveriges fall betyder detta i det av departementschefen givna exemplet att rätt att erhålla lån (alt. gåva) är 14 miljoner dollar men skyldigheten att ge lån (alt. gåva) 40 miljoner dollar (70 resp. 200 miljoner kronor per år).

Departementschefen vill tilldela SDR en förgrundsplats i valutasystemet och hävdar att SDR efter 20 år med årliga tilldelningar av 2 miljarder dollar skulle nå samma kvantitativa betydelse som guldets har i dag, då de monetära guldförråden uppgår till drygt 40 miljarder dollars värde. Departementschefen förefaller här göra sig skyldig till en felsyn av liknande

slag som när man nu räknar utestående fordringar i reservvaluta som nettotillgångar utan hänsyn till att dessa är skulder för reservvalutaländerna. Endast om man i dragningsrätten ser en tillgång och inte samtidigt däri en skuld kan departementschefens resonemang till nöds förklaras. Av de exempel som ovan visats torde framgå med önskvärd tydlighet att sammanlagda dragningsrätter om 40 miljarder dollar om 20 år inte kan ge lånemöjligheter till mer än drygt halva detta belopp och dessa dessutom motsvaras av lika stora låneskyldigheter samt vidare att lånerätten i det individuella fallet är 70 % och låneskyldigheten likaledes i det individuella fallet kan komma att uppgå till 200 % av dragningsrätten.

För Sverige, som hittills dess bättre aldrig behövt utnyttja Valutafondens resurser men självt fått ställa medel till IMF:s förfogande, kanske man även för framtiden får räkna med skyldigheten att ge lån som det tyngst vägande inslaget i dragningsrätten. Med hänsyn härtill förordas, att Sveriges skyldighet att mottaga SDR i vart fall icke vidgas utöver tre gånger den tilldelade dragningsrätten.

Det system med speciella dragningsrätter som riksdagen föreslås godkända löser enligt min mening varken principiellt eller varaktigt problemet med den internationella likviditeten. Anledningen härtill är att mot varje tillgång står en däremot svarande lika stor skuld, varigenom den internationella likviditeten icke kan erhålla något kvantitativt nettotillskott. Däremot torde det kunna överflyttas på Internationella valutafonden någon del av den kreditgivning som nu kommer till stånd direkt mellan reservvalutaländerna och andra länder, och SDR kan måhända även temporärt öka den totala summan av krediter. Ett gåvoinslag torde också komma att ingå i systemet och vara till nytta. Det kan emellertid ifrågasättas, om inte kreditformen vore att föredra framför gåvoformen enär risken för att gåvoinslaget kommer att motverka systemets användning inte kan uteslutas. Detta är emellertid en uppgift att överväga vid en ev. framtida översyn av systemet. Även om jag hyser starka betänkligheter inför systemets principiella uppbyggnad och dess möjliga konsekvenser vill jag inte motsätta mig dess godkännande. Därvid spelar det arbete som Internationella valutafonden allmänt uträttat för att skapa ordnade valutaförhållanden stor roll för min bedömning. Valutafonden har varit till utomordentligt gagn under hela sin verksamhetstid, och det är enligt min mening ett klart intresse att den kan fortsätta att verka, även om det nu föreslagna systemet inte motsvarar alltför högt ställda krav på funktionsduglighet och nytta.

Problemet med den internationella likviditeten kan inte lösas utan hänsynstagande till guldets roll. Därvidlag hyser jag en helt annan mening än

departementschefen, som finner en nedtoning av guldets roll i betalningssystemet önskvärd. De med täta mellanrum återkommande internationella valutakriserna, som inte enbart hänger samman med frågan om internationell likviditet, visar att betalningssystemet undergår en djupgående kris av förtroendekaraktär.

Vid ett möte i Washington i mars månad i år med representanter för de stora industriländerna släpptes kontakten mellan det monetära guldets och den fria marknaden, varigenom två guldpris uppkom, ett oförändrat officiellt och ett den fria marknadens på en högre nivå. Samtidigt väcktes tanken att isolera de monetära guldförråden från marknaden i övrigt genom att icke sälja eller köpa guld till och från denna. Vid ett senare tillfälle i augusti i år vann denna tanke inte full anslutning av ifrågavarande länder. Det tillstånd som f. n. råder för guldets del är allt annat än tillfredsställande från valutasynpunkt. Det torde med fog kunna göras gällande att de upprepade valutakriserna på senare tid är starkt influerade av den otillfredsställande handläggningen av guldfrågan. Sedan länge har också krävts att guldets roll och uppgifter i det internationella valutasystemet skall tagas upp till förutsättningslös utredning. Det är också helt klart att Internationella valutafonden enligt andemeningen i sin stadga inte kan fränsäga sig ansvaret för att en sådan utredning inte kommit till stånd. Fonden har genom sin underlåtenhet därför ett drygt ansvar för den oro som fortlöpande råder på valutamarknaderna.

Tanken att det monetära guldförrådet skulle begränsas till i stort sett nuvarande storlek innebär tillika en begränsning av tillskotten till den internationella likviditeten. Visserligen har de senaste åren inneburit t. o. m. en nedgång av dessa förråd, men på något längre sikt bör det vara möjligt att ånyo få denna del av den internationella likviditeten att växa. Åtgärder för att åvägabringa en sådan utveckling framstår i nuläget som trängande. Nyproduktionen av guld i den fria världen utgjorde år 1967 40,8 milj. ounces motsvarande 1 424 milj. dollar, och en jämförelse med de siffror som i olika sammanhang nämnts i fråga om de speciella dragningsrätterna ävensom tillväxten av de utestående reservvalutorna visar att en betydande del av den årliga ökningen av den internationella likviditeten väl skulle kunna tillgodoses ur nyproduktionen, så mycket mer som det här dessutom är fråga om en odisputabelt reell likviditet.

Endast ett återställt förtroende mellan en verkligt fri marknad för guld, nyproduktionen av guld och de monetära myndigheterna kan lägga grunden till varaktig internationell valutastabilitet.

Aberopande det anförda hemställes,

1. att riksdagen måtte uttala

att Sveriges representation i IMF:s styrelse bör verka för en skyndsam utredning av frågan om guldets ställning i det internationella betalningssystemet i syfte att dels åvägbringa en funktionsduglig fri marknad för guld med fri äganderätt till guld och friaste möjliga guldrörelser över gränserna, dels ock klarlägga guldprisets roll för det internationella betalningssystemets fortsatta funktion;

2. att riksdagen måtte besluta

att skyldigheten att mottaga SDR skall begränsas till tre gånger den tilldelade dragningsrätten.

Stockholm den 19 november 1968

Henrik Akerlund (h)
